Rozmieszczenie buka w Wielkopolsce.

napisał

PIOTR STOLARSKI

Tematem niniejszej pracy jest kwestja rozmieszczenia i występowania buka na naturalnych stanowiskach w Wielkopolsce. Do podjęcia tego tematu skłoniła mnie rozbieżność poglądów różnych autorów co do przebiegu granicy zasięgu buka w Wielkopolsce.

Dotychczasowe dane, jakie posiadamy w literaturze są albo przestarzałe jak podstawowa praca P f u h l a: „Bäume und Wälder der Provinz Posen” (Poznań), albo niedokładne lub rozbieżne i dlatego okazało się celowym szczegółowe opracowanie obecnego stanu drzewostanów bukowych w Wielkopolsce, stwierdzenie czy i w jakim stopniu istnieją tu drzewostany pierwotne i naturalne, gdzie istnieją buczyny sztucznie wprowadzone przez gospodarkę ludzką i jak przebiega obecnie granica buka w Wielkopolsce.

W literaturze spotykamy się z próbami wykreślenia granicy naturalnego zasięgu buka już w połowie ub. stulecia. Opisuje ją d e C a n d o l l e w 1885, a potem zajmuje się rozmieszczeniem buka F r. T h. K ö p p e n w 1889 i A b r o m e i t. Z naszych starszych badaczy: Ł a p c z y ń s k i (Pamiętnik Fizjograficzny 1884), M a j c h r o w s k i i E i s m o n d. W 1909 r. G a n i e s z y n bada rozmieszczenie buka na wyżynie Kielecko-Sandomierskiej, a w 1910 r. J. M i k l a s z e w s k i w ziemi Lubelskiej. W r. 1911 H r y n i e w i e c k i wykreśla dość szczegółową granicę naturalnego zasięgu buka dla środkowej i południowej Kongresówki. W r. 1912 R a c i b ō r s k i wykreśla nową granicę, która jest wybitnie ogólnikową i przebiega prawie prostą linią od mierzeji wiślanej do Lublina i Lwowa, a potem linią łamaną na Zbaraż i Kamieniec Podol-

ski. W r. 1916 S z a f e r zajmuje się na nowo bukiem i kreśli jego granicę bardzo szczegółową, którą jeszcze poprawia i uzupełnia w r. 1919 i 1924. W latach okupacji wojennej P a x pracuje na naszych ziemiach i on wykreśla w r. 1918 granicę naturalnego zasięgu buka, która jest mniej lub więcej zgodna z linią H r y n i e w i e c k i e g o.

Wszystkie powyższe granice krytycznie omawia i ocenia prof. J e d l i ń s k i w cennej swej pracy: „O granicach naturalnego zasięgu buka, jodły, świerka i innych drzew na wyżynie Małopolskiej i Lubelskiej oraz o ich znaczeniu dla gospodarstwa leśnego”, Zamość 1922.

Wszystkie dotychczas wykreślane granice naturalnego zasięgu buka przebiegały na wschód od Wielkopolski czyli włączały całe Poznańskie do naturalnego zasięgu tego drzewa.

W roku 1930 W. S z a f e r (Element górski we florze niżu polskiego, Kraków 1930) wykreśla nową granicę dla buka, którą na terenie Wielkopolski przesuwają 120 km na zachód i wyłącza z obszaru zasięgu buka kilkanaście powiatów, jak Mogilno, Żnin, Wągrowiec, Września, Środa, Śrem, Jarocin, Grodzisk, Szamotuły, Oborniki i część powiatów międzychodzkiego i nowotomyskiego. Wobec wykazanych chwiejności w poglądach autorów *) postanowiłem oprzeć moje dociekania na bezpośrednio sprawdzonych danych co do stanu faktycznego rozmieszczenia buka.

Badania przeprowadzone były na podstawie planów i operatów urzędzeniowych, znajdujących się przede wszystkim w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Lasów Prywatnych oraz w Dyrekcji Lasów Państwowych, dzięki uprzejmości J.J. W.W. Panów Inspektora E d m u n d a B a r t z a oraz radcy W i t o l d a J a k u t o w i c z a, za co Im niniejszem serdecznie dziękuję, oraz na podstawie kwestjonariusza rozesłanego do nadl. państwowych jak i do majątków prywatnych **). Materiały te

*) W niniejszej publikacji nie uwzględniłem prac ogłoszonych w wydawnictwie: E. Rübel — Die Buchen wälder Europas. Veröffent. d. Geob. Tus. Rübel in Zürisch Zeszyt 8. Zurich 1932, które ukazało się podczas druku mojej pracy.

**) Należy zaznaczyć, że źródła urzędowe są raczej zbyt powściągliwe w wykazywaniu stanowisk buka i raczej je pomijają, niż zbyt szczegółowe w traktowaniu tego gatunku. Częstość taksator nie jest zainteresowany w tem, by wymieniać wszystkie domieszki np. pojedyncze lub sporadyczne pewnego gatunku i z rozmysłem je pomija. Stwierdziłem pa-

posłużyły za punkt wyjścia do szeregu wycieczek przedsięwziętych przez autora do tych lasów, gdzie należało obejrzeć i zbadać ważniejsze obiekty leśne, zawierające większe partje buka. Wycieczki te przedsięwzięłem z Poznania w czasie od wiosny 1930 r. aż do czerwca 1931 r., dzięki zasiłkowi Komisji Fizjograficznej Pol. Ak. Umiejętności.

Rezultatem moich poszukiwań było stwierdzenie wielu niewątpliwie naturalnych stanowisk buka w Wielkopolsce zarówno w północnych, zachodnich i południowych powiatach jak i środkowych. Stanowiska naturalne odznaczają się szeregiem charakterystycznych cech wyróżniających drzewostany rodzime od sztucznych. Zaliczam do nich 1) różnowiekowość (przy przerębowym sposobie gospodarstwa), 2) skład i charakter drzewostanów (wielogatunkowość i ułożenie piętrowe), 3) liczne nieraz przestoje drzew rozrzucone po lesie, 4) obecność drugiego piętra buka, często odrosłowego w drzewostanach sosnowych, dębowych i mieszanych lub podszycie bukowe nie wprowadzone przez człowieka, 5) dobre odnawianie samosiewem, 6) charakterystyczne gatunki drzew towarzyszące bukowi, które wskazują na pierwotne jeszcze stosunki w lesie jak brząk, klon zwyczajny i polny, jawor, wiąz, jesion i t. p., 7) skład i charakter runa, a wreszcie 8) wiarygodne informacje administracji miejscowej i okolicznego ludu, który doskonale zna ten rodzaj drzewa i dobrze się orientuje, jakie dawniej rosły gatunki w znanym mu od dziecka lesie. Niejeden starzec wiejski pamięta dobrze i do pewnego stopnia szczyści się tem, jakie to dawniej wycinał stare, ogromne buki.

Wszystkie stanowiska zestawilem na mapie. Rozmieszczenie buka wykreśliłem metodą punktów którą uważam za przedstawiającą istotny stan o wiele bardziej przejrzyste, niż przy zastosowaniu zasady wykreślania linii zasięgowych. Wyróżniłem za pomocą odpowiednich znaków stanowiska naturalne od sztucznych i od stanowisk niewiadomego pochodzenia, jak również, czy buk występuje pojedynczo, w domieszce lub masowo.

Jeżeli teraz przyjrzymy się mapie stanowisk buka, to widzimy, że cały szereg stanowisk naturalnego pochodzenia naj-

rozkrotnie, że taksatorzy nie podali skrupulatnie domieszek buka, pomijając je jako zbyt nieliczne i nieodgrywające w gospodarce leśnej większej roli. Tembardziej podnieść należy pewność tych źródeł tam, gdzie w oporach leśnych buk jest podany.

gęściej skupia się na płn.-zach. Wielkopolski, a mianowicie w powiatach: chodzieskim, wągrowieckim, obornickim, szamotulskim, międzychodzkiem i nowo-tomyskim, oraz w południowej części Wielkopolski na zachód od Prosny, a mianowicie w powiatach: jarocińskim, koźmińskim krotoszyńskim, gostyńskim, odolanowskim, ostrzeszowskim i kępińskim. Rzadziej są rozmieszczone stanowiska w północnej i środkowej części Poznańskiego, a mianowicie w powiatach: wyrzyskim, bydgoskim, szubińskim, żnińskim, gnieźnieńskim, poznańskim, średzkim, śremskim i kościańskim. Mimo to jednak w wymienionych i sąsiednich powiatach tu i ówdzie znajdują się obszerniejsze drzewostany bukowe i bukowo-mieszane niewątpliwie naturalnego pochodzenia jak np. Brudzyń (16), Wieniec (55), Osowiec (53), Dzierznica (60), Miłosław (59), Boguszyn (62) i inne. W majątku Wieniec — pow. mogiłnicki rośnie buk na 30 ha., tworząc drzewostany zarówno czysto-bukowe, jak i mieszane z grabem, sosną, dębem, brzozą i wiązem. Zarówno sposób gospodarstwa przerębowego (różnowiekowość drzew), skład i charakter drzewostanu, stare okazy buka, runo, świadczą niezawodnie, że stanowisko to jest pochodzenia naturalnego. Podobnie rzecz się ma i z pozostałymi stanowiskami.

Z zestawienia stanowisk widzimy, że buk w 45 wypadkach (na łącznej powierzchni 2041 ha) tworzy drzewostany czyste albo mieszane. Najobszerniejsze i najpiękniejsze buczyny posiada państwowe nadl. Kąty (24), w leśnictwie Buczyń pow. Oborniki, zajmują bowiem ca. 409 ha. Są to albo czyste drzewostany bukowe, albo mieszane z sosną, dębem, grabem, a w miejscach niżej położonych i wilgotnych z domieszką olchy, jesiona i rzadziej jaworu i klonu polnego. Poszczególne stare okazy (przestoje) liczące ca 200 l. 30 m wys. i 3.50 m obowodu na wysokości 1.3 m (oddz. 79 i 84). Ich zdrowy wygląd, pięknie wykształcona strzała, wysoko osadzona korona świadczy o odpowiednim dla nich siedlisku. Są to ostatnie pomniki bogatych i pięknych niegdyś lasów Wielkopolski. Trzeba jednak zauważyć, że mimo dobrego wykształcenia i zdrowego wyglądu macierzystego drzewostanu, podrostu bukowego jest stosunkowo mało i występuje rzadko. Tak samo zręby obsiewają się słabo. Z sprawą tą bliżej zaznajomić się nie mogłem i trudno mi jest podać przyczyny. Sądzę jednak, że prawdopodobnie są to przyczyny natury hodowlanej (brak odpowiednich cięć przygotowawczych

w latach nasiennych, brak przygotowania gleby i t. p.) a nie nieodpowiednie warunki klimatyczne lub edaficzne.

Drugie miejsce pod względem obszaru (400 ha) zajmują Smolary (29) w powiecie czarnkowskim. Stanowisko to jest podane przez P f u h l a: Bäume und Wälder der Prowinz Posen (Poznań 1904). Dane te jednak wydają mi się wątpliwymi, gdyż mimo, że osobiście tam być nie mogłem, lecz na podstawie odpowiedzi zebranego kwestjonariusza wynika, że buk nigdzie nie występuje tam na takich przestrzeniach ani pojedynczo, ani gromadnie. Kilkakrotnie również przekonałem się, że P f u h l dysponował nie zawsze pewnymi danymi przeto i do tego stanowiska należy się ustosunkować krytycznie. Wydaje się nieprawdopodobnem, by w powiecie czarnkowskim, gdzie wszechwładnie panowała uboga sosna, a obecnie gros powierzchni leśnej w tym powiecie stanowią młodniki na zrębach posówkowych, mogły rósć tak obszerne drzewostany bukowo-dębowe.

Trzecie względnie drugie miejsce z kolei zajmują lasy miasta Krotoszyna (92). Rośnie tu buk w drzewostanach mieszanych na 184 ha z dębem, sosną, grabem, świerkiem i modrzewiem. Buk rośnie tu i odnawia się bardzo dobrze.

Ponad 100 ha lasu bukowego lub bukowo-mieszanego posiadają majątki: Baszków — pow. Krotoszyn (88), Lubosz — pow. Międzychód (33), państw. nadl. Bolewice, leśn. Bolewice — pow. Nowy Tomysł (70) i Oleśnica — pow. Chodzież (11). Piękne buczyny o powierzchni ponad 50 ha mają majątki: Sierniki — pow. Wągrowiec (20), państw. nadl. Sieraków, leśn. Góra — pow. Międzychód (39), Rozbitek — pow. Międzychód (38) i Jabłonowo — pow. Chodzież (8). Obszerniejsze drzewostany bukowe ponad 20 ha posiadają majątki: Chabin (32), Jakubowo (43), Mościejewo (37), państw. nadl. Oborniki (25), Wąsowo (73) i Wieniec (55).

Najstarsze buki w Wielkopolsce liczące ponad 300 l. znajdują się w państw. nadl. Sieraków (39). Buk tworzy drzewostany przeważnie czyste lub z domieszką olszy i brzozy na powierzchni $\pm$ 50 ha. Najgrubszy okaz mierzy 6,2 m obwodu na wys. 1,3 m i rośnie w buczynie zajmującej pas 100—200 m szeroki wzdłuż jeziora Lutomskiego. Odnawiają się jednak słabo co należy przypisać zbyt staremu wiekowi i płonemu przeważnie nasieniu. Z drugiej strony jest to drzewostan dość przerzedzony, a gleba przeważnie jest zdziczała i silnie podmokła, co nie może sprzyjać dobremu odnowieniu. Należy wyrazić uznanie Dyrek-

cji Lasów Państwowych w Poznaniu, że przy urządzeniu 1929 r. teren ten został wydzielony z użytkowania i zakwalifikowany jako rezerwat. Ten zabytek natury chlubnie będzie świadczył o dawniejszych lasach. Obecnie buki z nad jeziora Lutomskiego są najgrubszymi i najstarszymi w Poznańskim, gdyż znany ich praszczur z Międzychodu uległ zniszczeniu w ostatnich latach.

Pozostałe drzewostany bukowe i mieszane poniżej 20 ha, są to szczątki dawnych lasów mieszanych Wielkopolski. Wszystko jednak przemawia za tem, że działo im się tu niegdyś wcale dobrze, a tylko spekulacja człowieka obliczona na jaknajwiększy zysk wyrugowała ten cenny pod względem hodowlanym gatunek. I dziś w dalszym ciągu (poza sporadycznymi wypadkami, gdzie buka wprowadza się, np. maj. Dobrojewo, nadl. Klemensowo — pow. Szamotuły zalesiło w r. 1929 1,5 ha bukiem i dębem) lasy bukowe coraz szybciej znikają z powierzchni ziemi, a na ich miejscu wszechwładnie zapanowuje sosna. Nie przeraża hodowców katastrofalna klęska sówki chojnowki, która w sąsiednim Pomorzu, a i w Poznańskim tak mocno dała się we znaki. Chcąc się zorientować jak przedstawia się kwestja ustosunkowania klas wieku w drzewostanach bukowych i bukowo mieszanych naturalnego pochodzenia, obrałem 28 obiektów, gdzie udało mi się obliczyć jaka ilość hektarów przypada na poszczególne klasy wieku. Stosunki te ilustruje poniższa tabela.

Klasy wieku	I od 1—20	II 20 — 40	III 40 — 60	IV 60 — 80	V 80 — 100	ponad 100 l.
Powierz. w ha	20, 14	28, 08	103, 62	124, 43	77, 76	116, 25
%	4, 3	6, 3	23, 3	28, 2	17, 4	26, 2

Z zestawienia tego widać, że największa ilość drzewostanów bukowych przypada na klasy rębne lub blisko rębne, najmniej istnieje buczyn I i II kl. wieku.

Świadczy to o tem, że coraz mniej leśnicy troszczą się o zachowanie tego gatunku. Niewątpliwie odgrywały tu pierwszorzędną rolę hasła i metody gospodarki leśnej niemieckiej, wynikające z teoretycznych obliczeń, a zapewne także trudności związane z odnowieniem buka, jako też mniejszy popyt na jego drewno, zrażały leśników do zainteresowania się tym gatunkiem. To samo dzieje się w lasach prywatnych, to samo w państwowych. W państwowym nadl. Bolewice, gdzie buk rósł od wieków,

obecnie powierzchnia jego coraz bardziej ulega ograniczeniu. Przy ostatniem urządzeniu już się nim nie zajmowano i szablonowo zaprojektowano zręby czyste, których, jak wiadomo, buk nie znosi. Obawiam się, że jeszcze parę dziesiątków lat, a buk zostanie wyłączony poza nawias zainteresowań leśnika hodowcy.

Prócz naturalnych stanowisk spotykamy i sztucznie przez hodowlę wprowadzonego buka. Znanych mi jest w Wielkopolsce 12 takich stanowisk. W państw. nadl. Gołębki (p. Żnin, 17) wprowadzono buka na 27, 22 ha obecnie liczy przeszło 40 lat, przedstawia się bardzo pomyślnie i zapewne dobrze będzie się rozwijał nadal. W majątku Czarniejewo (51) rewiry: Głożyna, Nowylas i Czarniejewo, wprowadzono również buka na 20,8 ha, przeważnie w drzewostanach mieszanych z dębem, brzozą, olchą, osiką i świerkiem. Dobry rozwój i bardzo szybki wzrost wskazują na odpowiednie siedlisko. Obecnie liczy lat 45. Podobnie buk zachowuje się w leśn. Promno (p. Poznań 49) w leśn. Otorowo (p. Szamotuły), w nadl. Skorzęcin (p. Gniezno 52) lub w Brunikowie (63), w Siekowie (66), gdzie kilkudziesięcioletni buk przedstawia się dobrze. Analogicznie zachowuje się we wszystkich innych wypadkach. To, że w wymienionych stanowiskach, istniejące drzewostany bukowe pochodzą z uprawy sztucznej, bynajmniej jeszcze nie świadczy o tem, że nie było nigdy w tych okolicach drzewostanów bukowych naturalnych, przeciwnie, zarówno ze względu na siedlisko, skład runa tych lasów, wreszcie sąsiedztwo naturalnych lasów bukowych musimy dojść do wniosku, że w okolicach tych istniały dawniej naturalne lasy bukowe, że znajdujemy się w obszarze zasięgu buka, gdzie stan jego posiadania skurczył się dzięki gospodarce ludzkiej, zwłaszcza na glebach żyzniejszych, glinkowatych, które zabrano pod uprawę rolną. Buk niekoniecznie zresztą wymaga gleb glinkowatych, zwięzłych lub z domieszką wapna, owszem kilkakrotnie przekonałem się, że chętnie zadawalnia się świeżemi, próchnicznymi piaskami, byleby było w nich sporo miazgi. (Z podobnem zjawiskiem spotykałem się na Pomorzu w nadl. Chylonja, Wejherowo i Góra).

Opierając się na stanie drzewostanów naturalnych i sztucznych muszę skonstatować, że w całej Wielkopolsce hodowla tego rodzaju drzewa może być brana pod uwagę, gdzie tylko gleba jest odpowiednia, a leśnicy mogą i powinni coraz więcej poświęcać uwagi temu niezmiernie ważnemu gatunkowi drzewa i wprowadzać go do lasów, co nietylko zwiększy bogactwo gatunków, wygląd estetyczny lasu, lecz przede wszystkim zwiększy się od-

porność drzewostanu na różne pasorzyty ze świata owadów i będzie się zapobiegać wyjaławianiu gleby. Buk pod względem użytkowania gleby jest gatunkiem niezastąpionym.

Nas specjalnie interesują, ze względu na wykreślenie granic zasięgu buka w Wielkopolsce, te lasy bukowe naturalnego pochodzenia, które są wysunięte najbardziej na wschód a mianowicie następujące stanowiska: Gądecz-Strzelec (1), Wieniec (55), Osowiec (53), Dzierżnica (60), Miłosław (59), Cilcza-Jarcin (83) i dalsze leżące w południowej części Poznańskiego. Wynika z nich niewątpliwie, że wschodnia granica buka przebiega poza woj. Poznańskim, a mianowicie na wschód jego wschodniej granicy.

Jeśli ten wynik porównamy z wykreślonymi dotychczas liniami zasięgu buka przez autorów: S z a f e r a i P a x a, których linie sięgają do obszaru Wielkopolski, to musimy dojść do wniosku, że z naszymi wynikami zgadzają się linie prof. S z a f e r a z r. 1916, 1919 i 1924 oraz P a x a z r. 1918, natomiast linja prof. S z a f e r a z 1930 r. jest poprowadzona zbyt daleko na zachód i wyłącza cały szereg rozległych i niewątpliwie naturalnych stanowisk buka. Wprawdzie od wschodu ciągnie się pas terenu po przez powiaty: pełn. część wrzesińskiego, gnieźnieński, rozszerzając się następnie na cały poznański, kościański, śremski i zachodnią część średzkiego, gdzie dziś naturalnych stwierdzonych stanowisk buka nie spotykamy, gdzie jednak istnieje pas stanowisk, co do pochodzenia których nieudało się ustalić definitywnego rozstrzygnięcia (Wierzonka 50, Będlewo 48 i Racot 67) i gdzie również buk wprowadzony sztucznie nadzwyczaj pięknie się rozwija jak np. w pow. gnieźnieńskim (Czarniejewo 51 i Skorzęcin 52). Przyczem w znacznej partji tego obszaru mianowicie na zach. i północo-zachód od Poznania prawie zupełny brak lasów wskazuje na kompletne ich wytępienie przez gospodarkę ludzką i zajęcie gruntów pod uprawę rolną, skąd należy przypuszczać, że również i buk został tu kompletnie wytępiony, a bynajmniej nie mamy tu do czynienia z terenem, gdzie nigdy on nie występował. Potwierdza to jednolita i częsta opinja hodowców leśników, że wszędzie, gdzie brak został sztucznie wprowadzonym, rozwija się nadzwyczaj dobrze i nigdzie nie mamy wypadku, by rezultaty sztucznej hodowli wskazywały na nieodpowiednie dla tego drzewa warunki klimatyczne, glebowe zaś, odpowiednio dobrane, doskonale odpowiadają.

Przy wykreślaniu linii zasięgowych możnaby, uwzględniając dzisiejsze stosunki, wykreślić analogicznie jak to czyni S z a f e r 1930 r. pas bezbukowy, ciągnący się przez wymienione powiaty, znacznie jednak zwężając ten teren w porównaniu z linią S z a f e r a. Ze względów jednak na wymienione argumenty sądzimy, że raczej należy pozostać przy liniach przeprowadzonych na wschód od granicy Wielkopolski. (S z a f e r 1916—24, P a x 1918).

Również jeśli porównamy nasze wyniki z mapą J e d l i ń s k i e g o załączoną do pracy: „Podział Polski na leśne dzielnice siedliskowe”, to uwzględniając różne zagęszczenia stanowisk buka w rozmaitych częściach Wielkopolski stwierdzimy zupełną zgodność tych różnic z wykreśloną granicą dzielnic prof. J e d l i ń s k i e g o: 9 i 8 (mieszane lasy Wielkopolsko-Kujawskie i sosnowe bory Tucholsko-Chełmińskie); podobnie zgodna z granicą zachodnią zasięgu buka jest linja między dzielnicą 9 i IV (mieszane lasy Wielkopolsko-Kujawskie i Mazowieckie bory sosnowe); również nie wywołuje zastrzeżeń linja poprowadzona między dzielnicą 9 i I-szą (j. w. i lasy mieszane wyżyny Małopolskiej). Zwraca uwagę fakt, że na południe od tej granicy na terenie Wielkopolski w obszarze „mieszanych lasów wyżyny Małopolskiej” buk występuje prawie wyłącznie w przymieszcze, a bardzo rzadko tworzy czyste drzewostany bukowe, jak to widzimy w krainie 9-ej Wielkopolsko-Kujawskich lasów mieszanych. Jedynie zastrzeżenia pewne nasuwałoby przeprowadzenie granicy między dzielnicą 9 i 10 (j. w. i Wielkopolskie bory sosnowe), którą zresztą J e d l i ń s k i rysuje jako granicę tymczasową. Sądzilibyśmy, że środkowy odcinek tej granicy od Warty po Śmigiel należałoby przesunąć znacznie na zachód i pociągnąć ją brzegiem Warty po Międzychód, a stąd przez Nowy Tomysł na Śmigiel, ograniczając w ten sposób dzielnicę 10-tą po lewej stronie Warty do wąskiego nadgranicznego pasa.

Widzimy z pracy powyższej, że cała Wielkopolska to kraina zasięgu buka. We wszystkich powiatach rośnie on na naturalnych lub na sztucznych stanowiskach doskonale. Jedynie nie udało się stwierdzić jego obecności w pow. inowrocławskim i rawickim, sądzę jednak, że raczej niemożność uzyskania danych niż istotny stan rzeczy jest tego przyczyną.

Niechaj mi będzie wolno przy końcu złożyć najserdeczniejsze podziękowania p. prof. Dr. K. S t e c k i e m u, za liczne, cenne wskazówki i pomoc przy opracowaniu powyższego tematu,

Zestawienie stanowisk buka w Wielkopolsce.

W r u b r y c e: P o c h o d z e n i e

n	oznacza:	stanowisko	pochodzenia	naturalnego
?	"	"	"	niewiadomego
szf	"	"	"	sztucznego

W r u b r y c e: Ź r ó d ł o d a n y c h

Ochr. l.	oznacza	stanowiska w lasach prywatnych według Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Lasów prywatnych.
D. L. P.	"	stanowiska w lasach państwowych według operatów Dyrekcji Lasów Państwowych.
Badane	"	stanowiska zwiedzane i badane przez autora lub współpracowników Zakładu Botaniki Syst. i Leśnej i Zakładu Hodowli Lasu Uniw. Pozn.
Kw	"	stanowiska podane według kwestjonariusza.
Pfuhl	"	stanowiska cytowane według Pfuhla: Bäume u. Wälder der Prov. Posen Zeitschr. d. Naturwiss. Abt. T.X Poznań, 1904 r.

Miejscowość	powierzchnia w ha	Wiek drzewostanu	Charakter występ. buka	Pochodzenie	Źródło danych.	Uwagi
Pow. Bydgoszcz						
1. Gądecz-Strzelce — Górne.	1.	41—51	mieszany: wiąz, buk, dąb, grab i brzoza	n	Ochr. I.	Gleba piasz- czysto-gliniasta o kamienistym podglebiu, te- ren falisty
2. Huta Bock	—	ca 200	pojedyncza	n	Pfuhl	—
3. Potulice	—	—	„	?	„	—
Pow. Wyrzysk						
4. Czajcze oddz. 2,3 13.16.24	19.57	11=76	Czysty i mie- szany dąb, buk, grab, brzoza, o- sika, olcha i je- sion	n	Ochr. I.	Prawie wszę- dzie tam, gdzie znajdujemy bu- ka, spotykamy teren wzniesio- ny, lekko falisty

Miejscowość	powierzchnia w ha	Wiek drzewostanu	Charakter występ. buka	Pochodzenie	Źródło danych	Uwagi
5. P. N. Grabowo oddz. 146 d	1,77	60	mieszany: buk, sosna, brzoza, dąb. W podroś- cie grabina	n	Kw.	Pochodzenia odroślowego. W nadm. rosną 4 bu- ki o średnicy ca 2 metr. na wy- sok. 3 metr. w oddz. 157. Ro- sną na stoku płn. na glebie glinkowatej z domieszką pró- chnicy i piasku.
6. P. N. Nakło, leśn. Zielonogóra	—	—	mieszany: dąb, buk, grab, brząk i inne	n	Badane	Teren falisty, gleba gliniasto- piaszczysta
7. Runowo — Kraiń- skie, rew. Chłopi — Gost.	—	—	buk występuje w domieszce do drzewostanów dębowych.	n	Ochr. l.	Rośnie dobrze, tworzy czyste, gonne strzały.
Pow. Chodzież						
8. Jabłonowo, oddz. 14,16,18,19.	71,7	16—125	Czysty i mie- szany. buk, sos- na, dąb, brzoza.	n	"	Dragowiny wy- kazują ładny i szybki wzrost. Odnawia się do- brze z nasienia i z odrośli. Te- ren równy lub falisty, często kotlinkowaty, gleba—głęboki, próchniczny piasek z do- mieszką gliny.
9. Jaktorowo, obręb II, oddz. 2	2,63	ca 45	mieszany: grab, buk, sosna. O- prócz tego znaj- duje się buk w podszyciu wraz z grabem i in- nymi liściastę- mi	n	"	—

Miejscowość	Powierz- chnia w ha	Wiek	Charakter wy- stępowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	Uwagi
10. P. N. Margonin leś. Lipiny oddz. 6.	3	25	buk występuje tu w charakte- rze podszytu	n	Kw.	Rosną tu 3 buki ca 180 l. Gleba gliniasto-piasz- czysta z domie- szką wapna, głęboka, świeża o podglebiu gli- niastem. Teren lekko falisty, wystawa płn.-zach.
11. Oleśnica oddz. 23, 35, 36 i 37	116.9	10—80	czysty i mie- szany buk, dąb, sosna	n	Ochr. l.	Wykazuje do- bry wzrost i do- skonale się od- nawia. Zajmuje dobre, świeże próchniczne lub z domieszką gliny piaski
12. P. N. Podanin	—	—	przestoja buko- we	n	Badane	—
13. Hrzelce	—	—	pojedynczo	n	Ochr. l.	—
14. Wyszyny	—	—	—	?	Pfuhl	—
Pow. Szubin						
15. Grocholin	—	—	mieszany : świerk, buk, grab, wiąz i je- sion	szt.	Kw.	—
Pow. Żnin						
16. Brudzyń	—	cał100	w pojedynczej domieszce do graba, dęba, i brzozy	n	Kw.	Są to resztki dawnego więk- szego skupie- nia bukowego. Obecnie buk odnawia się tylko z odrośli. Gleba glinkowa- ta.
17. P. N. Gołębki leśn. Mięcie- rzyn	27.22	40	czysty	szt.	1) L. P.	Wzrost dobry, strzały gonne, dobrze oczysz- czone. Gleba zwięzła, war- stwy wierz- chnie zasobne w próchnicę

Miejscowość	Powierz- chnia w ha	Wiek	Charakter wy- stępowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	Uwagi
18. P. N. Nakło leśn. Dziewie- rzewo oddz. 317	1.74	85	mieszany : dąb, brzoza, so- sna i buk	szt.	Kw.	Wzrost dobry.. Wykazuje skłonność do rozprzestrze- niania. Gleba— świeży, miej- scami wilgotny piasek.
Pow. Wągrowiec						
19. Nowe	3	300	czysty i mie- szany	n	Pfuhl	
20. Sierniki	50	20—80	mieszany: buk, grab, wiaź i dąb	n	Kw.	Rośnie dobrze, owocuje i roz- przestrzenia się Gleba świeża, piaszczysta o podglebiu gli- niastem.
21. Tumidaj	—	—	pojedynczo	n	Kw.	—
Pow. Oborniki						
22. Bąblin	50	—	mieszany: brzo- za, buk, dąb, ol- cha	n	Pfuhl	—
23. P. N. Boruszy- nek	21,5	40—60	czysty i miesza- ny, sosna i buk	?	Kw.	Gleba próchni- czna, miejscami wilgotna.
24. P. N. Kąty leśn. Buczyzna	409	150	czysty i miesza- ny, buk, dąb, so- sna, grab i brzo- za	n	Badane	Największe sku- pienie buka w Wielkopolsce. Porównaj tekst.
25. P. N. Oborniki leśn. Ludomy	25	40—60	mieszany: świerk, dąb i buk	n	Kw.	Dawniej przy- puszczalnie tworzył czyste drzewostany. Spotyka się przestoje buko- we ponad 100 l. Gleba piasz- czysto-gliniasta z dużą domie- szką próchnicy, wilgotna. Teren równy, podmok- ły.
26. P. N. Zielonka	26.19	—	czysty i miesza- ny: buk, sosna, dąb i brzoza	szt.	D.L.P.	Wzrost i rozwój dobry.

Miejscowość	Powierzchnia w ha	Wiek	Charakter występowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	U w a g i
Pow. Czarnków						
27. Lubasz	—	—	przestoje	n	Pfuhl	—
28. Miłkowo	—	—	"	n	"	—
29. Smolary	400	—	mieszany: buk i dąb	n	"	—
30. P. N. Promno leśn. Kruszewo	—	60	pojedynczo	n	Kw.	—
Pow. Międzychód						
31. Białkosz oddz. 3, 10, 23	3,23	50—90	czysty i sporadycznie w drzewostanie sosnowym.	n	Badane	Wzrost dobry, wygląd zdrowy. Teren lekko falisty, wystawa wschodnia lub północna. Gleba piaszczysto-próchnicza o podglebiu gliniastem.
32. Chabin oddz. 1-8	19,85	20—120	czysty i mieszany: buk, dąb, sosna, brzoza i grab. Często w podszyciu wraz z grabem.	n	Ochr.l.	Wzrost i rozwój bardzo dobry. Dobrze się odnawia. Spotkać go można we wszystkich piętrach drzewostanu. Przestoje ponad 200 lat. Gleba piaszczysto-próchnicza, podglebie zwięzłe, glinkowate. Teren lekko falisty.
33. Lubosz oddz. 1-4, 8, 9, 27, 29, 37, 43, 45, 48, 49.	104	16—100	czysty i mieszany: buk, dąb brzoza, osika, sosna, świerk, modrzew i grab.	n	Badane	Wzrost i rozwój bardzo dobry. Odnawia się dobrze. Wchodzi w skład wszystkich pięter w drzewostanie. Przestoje ponad 100 lat. Gleba - świeży, próchniczny piasek, podglebie gliniaste. Teren miejscami lekko falisty.

Miejscowość	Powierzchnia w ha	Wiek	Charakter występowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	U w a g i
34. Lutom	—	—	pojedynczo	n	Badane	—
35. Łęczeczki	3,05	60—80	czysty i mieszany, buk, dąb, olcha i osika	n	„	Wzrost i rozwój dobry. Teren lekko falisty, gleba piaszczysto-próchniczna, podglebie z domieszką gliny.
36. P.N. Międzychód	14	—	czysty i mieszany: buk, dąb, sosna, brzoza, osika i olcha	n	„	Wzrost i rozwój bardzo dobry.
37. Mościejewo oddz. 2-14	30,81	15—70	czysty i mieszany: buk, sosna, dąb, osika, brzoza, olcha i świerk	n	„	Wzrost i rozwój dobry. Często spotkać go można w drugim piętrze i jako przestoje ponad 150 lat.
38. Rozbitek oddz. 1-4, 7, 8, 10, 11 i 51.	54,58	45—130	czysty i mieszany	n	„	Rozwój i wzrost dobry. Rośnie we wszystkich piętrach i jako przestoje. Gleba piaszczysto-próchniczna lub z domieszką gliny. Podglebie często glinkowate. Teren miejscami falisty.
39. P. N. Sieraków	50	ca 300	czysty i mieszany: buk, olcha i brzoza	n	„	Najstarsze buki w Poznańskim (patrz tekst).
Pow. Szamotuły						
40. Chełmno	4,73	78	buk tworzy drugie piętro w drzewostanie dębowym	n	Ochr. I	—
41. Dobrojewo nadl. Klemenso-wo oddz. 20, 60, 69,	5,73	78	buk tworzy drugie piętro w drzewostanie dębowym	n	„	—
42. Gałowo	1,30	80	mieszany: grab i buk	?	„	—

Miejscowość	Powierzchnia w ha	Wiek	Charakter występowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	Uwagi
43. Jakubowo oddz. 1—4, 8, 10, 15, 17 i 18.	25.11	40—80	mieszany: buk, grab, brzoza, dąb, wiąz, osika, jesion, lipa, świerk, mo- drzew i sosna	n	Badane	Rozwój i wzrost dobry. Rośnie również w dru- giem piętrze i w podszyciu. Częste przesto- je ponad 100 lat. Gleba piaszczy- sta, świeża miejscami z do- mieszką gliny. Teren falisty.
44. Kluczewo	—	—	—	?	Pfuhl	—
45. Konin	2.77	—	czysty i mie- szany: dąb, buk, grab.	?	Ochr. l.	—
46. Przyborówko	1.2	65	czysty i mie- szany: grab, buk,	n	„	Spotyka się rów- nież przestoje bukowe ponad 100 lat.
47. P. N. Wronki	0.7	60	czysty i mie- szany: buk, dąb, klon.	szt.	Kw.	Wzrost i rozwój dobry. Gleba świeża, piasz- czysto-gliniasta. Teren lekko fa- listy.
pow. Poznań						
48. Bądlewo	—	—	pojedynczo	?	Pfuhl	—
49. P. N. Czeszewo leśn. Promno oddz. 176, 178, 181.	35.83	55	czysty i mie- szany: buk, dąb, i sosna	szt.	Badane	Rozwój dobry. Gleba gliniasto- piaszczysta świeża. Teren lekko falisty.
50. Wierzonka	—	—	pojedynczo	?	Ochr. l.	—
pow. Gniezno						
51. Czarniejewo rew. Czarnieje- wo oddz. 19, rew. Głożyna oddz. 61; rew. Nowylas oddz. 80.	20.8	45	mieszany: dąb, buk, brzoza, olcha, osika, sosna, świerk.	szt.	Kw.	Dobry rozwój i bardzo szybki wzrost wskazu- je na odpowied- nie siedlisko. Gleba piaszczy- sta, próchnicz- na, świeża z do- mieszką gliny. Teren równy, miejscami pod- mokły.

Miejscowość	Powierzchnia w ha	Wiek	Charakter występowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	Uwagi
52. P. N. Skorzęcin Pow. Mogilno	1.82	—	czysty	szt.	D. L. P.	Rozwój dobry gleba marglowata
53. Osowiec	30	—	mieszany: brzoza, buk, osika	n	Pfuhl	—
54. Szczepanowo	—	—	pojedynczo	?	D. L. P.	—
55. Wieniec	30	—	czysty i mieszany, buk, grab, sosna i dąb.	n	Badane	gosp. przerebowe Teren falisty, gleba glinkowata
Pow. Strzelno						
56. P. N. Miradz	2.66	60	czysty	?	D. L. P.	—
Pow. Września						
57. P. N. Czeszewo leśn. Sarnice oddz. 28	—	—	pojedynczo	szt.	Kw.	—
58. Marcelewo	—	—	—	?	Pfuhl	—
59. Miłosław oddz. 77, 80	3.92	67.75	mieszany: buk, brzoza, sosna i świerk	n	Ochr. I	Wzrost i rozwój dobry gleba piaszczysto-gliniasta
Pow. Środa						
60. Dzierznica oddz. 3	1	61—120	czysty i mieszany	n	„	Wzrost i rozwój bardzo dobry Gleba - piasek z domieszką gliny i wapna. Położenie równe
Pow. Śrem						
61. P. N. Mosina leśn. Ludwikowko	ca 2	50	czysty i mieszany	szt.	D. L. P.	Wzrost i rozwój mierny. Gleba piaszczysta z domieszką gliny. Położenie fa- liste.
Pow. Śmigiel						
62. Boguszyń	—	—	w podsyciu	n	Kw.	—
63. Bronikowo	6.6	85	dąb, brzoza, sosna i buk	szt.	„	—
64. P. N. Leszno	—	80	pojedynczo	?	Kw.	Wzrost dobry. Gleba piaszki naglinowe.
65. Nietęszkowo	—	—	—	?	Pfuhl	—
66. Siekowo	6.70	53	buk z dębem	szt.	Kw.	—
Pow. Kościan						
67. Racot	—	—	—	?	Pfuhl	—

Miejscowość	Powierz- chnia w ca	Wiek	Charakter wy- stępowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	Uwagi
Pow. Grodzisk						
68. Dakowy Mokre	—	—	—	?	Pfuhl	—
69. Opalenica	—	—	mieszany: buk grab, brzoza i wiąz	n	Badane	—
Pow. Nowy Tomyśl						
70. P. N. Bolewice leśn. Bolewice oddz. 34, 36, 37 40, 41, 42, 46 i 47	107.5	160	czysty i mieszny buk, grab, dąb, brzoza i sosna	n	„	Wzrost i rozwój dobry. Gleba piaszczysto-pró- chniczna, poło- żenie równe.
71. Pakosław rew. Buczek oddz. 21 i 22	9.10	90	buk z domiesz- ką dębu i wiązu	n	„	Rośnie bardzo dobrze. Gleba świeży, glinko- waty piasek.
72. Posadowo-Lwó- wek. oddz. 4, 21 i 22	9.67	96	czysty i z do- mieszką sosny i modrzewia	n	„	Wzrost i rozwój dobry. Gleba świeży, glinko- waty piasek.
73. Wąsowo oddz. 11, 29, i 30	45.15	117	czysty i miesza- ny, buk, dąb, grab, brzoza, so- sna, osika, olcha i modrzew	n	„	Rośnie bardzo dobrze we wszystkich pię- tach drzewo- stanu. Gleba piaszczysto-pró- chniczna z pod- glebiem glin- kowatym.
Pow. Wolsztyn						
74. Gościeszyn	—	—	sporadycznie	n	Kw.	—
75. Tuchorza	—	—	„	n	Pfuhl	—
76. Chobienice rew. Godziesze- wo oddz. 36	7.68	76	czysty i miesza- ny brzoza, dąb i buk.	n	Ochr. l.	—
77. Rakoniewice	1.57	24	czysty	szt.	„	—
Pow. Leszno						
78. Kąkolewo	—	—	sporadycznie	?	„	—
Pow. Gostyń						
79. Gębice oddz. 1.	8.65	45	buk tworzy do- mieszkę do drze- wostanów dębo- wych wraz z gra- bem i brzozą	n	„	Gleba piaszczy- sto - gliniasta, podglebie gli- niaste.

Miejscowość	Powierzchnia w ha	Wiek	Charakter występowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	Uwagi
80. Gostyń rew. Bodzewko oddz. 81.	4.22	45	buk występuje jakogatunek panujący i domieszany do dęba, brzozy, graba i świerka	n	Ochr. I	—
81. Pępowo oddz. 8, 13, 14 18, 20. Pow. Koźmin	—	—	pojedynczo	n	"	Przestoje bukowe ponad 100 l. Spotyka się buka wraz z grabem, brząkiem w podszyściu. Gleba żyzna, piaszczysto-gliniasta.
82. Borzęciczki oddz. 1. Pow. Jarocin	2.80	—	mieszany: buk, dąb i sosna	n	"	Gleba — świeży, próchniczny piasek, często ze znaczną domieszką gliny.
83. Cilcza	3.5	100	czysty i w pojedynczej domieszce	n	Badane	Wzrost i rozwój bardzo dobry. Położenie lekko faliste. Gleba świeża próchniczno-piaszczysta o podglebiu gliniastem.
84. Lgów	—	—	w podszyściu	n	Ochr. I.	—
85. Potarzyce	—	—	pojedynczo	n	Kw.	—
86. Zakrzew oddz. 9 i 11 Pow. Pleszew	8.83	60	mieszany z grabem	n	Ochr. I.	Gleba — świeży piasek.
87. Bronów Pow. Krotoszyn	—	100	pojedynczo	n	Badane	—
88. Baszków rew. Helenopol oddz. 8, 11, 12, 18, 19, 22-25.	102	100	czysty i mieszany z dębem, grabem, świerkiem i sosną	n	Ochr. I.	Wzrost i rozwój dobry. Buk rośnie we wszystkich piętrach drzewostanu i jako przestoje. Rośnie zarówno na glebach piaszczystych, żyznych jak i na piaszczysto-gliniastych.

Miejscowość	Powierzchnia w ha	Wiek	Charakter występowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	Uwagi
89. Dobrzyca oddz. 2, 3, 6, 7, 9, i 10	31,27	100	mieszany: dąb, grab, buk, brzoza, sosna i świerk	n	Ochr.	Buk rośnie we wszystkich piętrach drzewostanu i jako przestoje. Odnawia się dobrze. Gleby: żyzne piaski lub piaski z gliną
90. Jasnepole	ca 8	160	czysty i w poj. domieszcze	n	D. L. P.	—
91. P. N. Krotoszyn	—	—	w domieszcze do drzewostanów dębowych i sosnowych	n	Badane	—
92. Krotoszyn (lasz miejskie) oddz. 1-5, 7, 8, 10-14, 19, 20, 23-25	—	—	mieszany: dąb, sosna, buk, grab, świerk i modrzew	n	Ochr. l.	Buk rośnie tu bardzo dobrze i dobrze się odnawia. Gleby: świeże, żyzne piaski o podglebiu glinkowatym
93. Koryta oddz. 2, 3, 17, 24	—	ca 80	w pojedynczej domieszcze i w mniejszych kępach	n	Badane	Buk rośnie na świeżych piaskach, wykazując dobry rozwój
Pow. Odolanów						
94. P. N. Glińnica	—	—	w pojedynczej domieszcze	n	D. L. P.	—
95. Konradów	—	—	„	n	Ochr. l.	—
96. Mojawola	—	—	„	n	„	—
97. Możdżanów	17,16	50	mieszany z grabem, olchą, brzozą, osiką, klonem i świerkiem	n	„	—
98. Przygodzice	3,0	—	pojedynczo i jako podszyt	n	Kw.	—
Pow. Ostrzeszów						
99. Ostrzeszów oddz. 16	4,9	ca 100	w domieszcze i w podszyciu	n	Ochr. l.	—
100. P. N. Wanda	—	—	w pojedynczej domieszcze	n	Badane	—
101. P. N. Wielowieś	—	—	„	n	„	—
Pow. Kępno						
102. Bralin	25	50	w pojedynczej domieszcze	szt.	Kw.	Gleba piaszczysto-gliniasta

Miejscowość	Powierzchnia w ha	Wiek	Charakter występowania buka	Pochodzenie	Źródło danych	Uwagi
103. Buczek Wielki	—	—	w podszyciu	n	Ochr. l.	—
104. Laski	—	ca 100	w domieszcze	n	Badane	—
105. P. N. Rychtal	—	—	— „ —	?	Ochr. l.	—
106. Słupia	18.55	—	— „ —	—	— „ —	—
107. Siemienice	—	—	mieszany z klonem, brzozą, dębem, olchą, jesionem, sosną, świerkiną i jodłą	n	Pfuhl	—